

לעורר אצל המחברים היראה. לא המיתוד ההיסטורי ולא העובדות שבהרכב הריקמה ההיסטורית—שרקם, כדרכו, באמנות הכתיבה, בידע עצום, בכושר מופלא של הכללה והגדרה המתמוזג בידיעה לרדת אל הפרטים—הם שזכו לתשומת-לב ולהערכה אלא דווקא האופי ה"נבואי" של כמה מפרקי הספר, ובמיוחד הפרק "מלחמת ששת הימים בפרס" פקטיבה היסטורית, והשימוש שעושה טלמון בטרמינולוגיה פסיכואנליטית. בקצרה, לא טלמון ההיסטוריון אלא טלמון ההיסטוריון יוסוף, הנע בין תפיסה ליבראלית לבין דטרמיניזם היסטורי פסימי ותיאולוגיה חילונית, שעניינה היחס בין ה"כוח" וה"מוסר". בעקבות טלמון קל לבעלי השקפות שונות להוסיב את בעלי-הפלוגתה שלהם על ספת הפסיכיאטר, לשפל רגליים בזיחות-דעת, להקשיב בהבנה לדעות ה"קיצוניות", ואחר-כך להעיר בסלחנות "שאינן לנו ענין בהשקפה היסטורית או פוליטית לגיטימית אלא סתם בפקעת של גברויות".

דומה ששימוש בלתי-מעודן שעושה טלמון במושגים שונים של הפסיכואנליזה, עם כל שהם משובבי-נפש, אין בינם להשקפה היסטורית ולא-כולם. אילו ביקש המבקר ללכת באותה דרך שהיא לגיטימית לגמרי לשיטתו של טלמון—אולי היה מעיר כי לעתים קרובות פני ההיסטוריה הם השתקפות הנברוות והטראומות הפרטיות של המשקיף. מי יאמין שמצוי היסטוריון או היסטוריוסוף נקי מפגמים של בן-תמותה היכול לשבת על המצפה הגבוה ולהשקיף על זרימת ההיסטוריה ויובליה השונים בלי גופך של מעורבות אישית, בלי לראות את ההיסטוריה "עוברת בתוכו".

טלמון מבחין בין שימוש לגיטימי לשימוש בלתי-לגיטימי בכוח. זוהי ההבחנה בין "כוח" ל"אלימות". אפיונה של תקופתנו כ"עידן האלימות" יש בו הרבה אמת בשל השילוב בין התפרצויות אלימות מרובות לאידיאולוגיה המסנגרת על אלימות, וטכנולוגיה המשווה אופי מבהיל ומפלצתי לאלימות. אך הבעיה האמיתית שבפני כל היסטוריון וכל פוליטיקאי היא ההבחנה מתי

ייחודם של יהודי בבל בעבודת-האדמה היה בכך, שעסקו בה ברציפות משך דורות רבים. עובדה זו השפיעה גם על מצבם המדיני-המשפטי והיא מעידה על הרגשת בטחון עצמי ועל השתלבות בחיים הכלליים ובמשק הפרסי-הבבלי משך אלף שנה.

האמוראים נהנו גם מהנחות במכס, והיו מקרים שלמורת-רוחו של ראש-הגולה היו יהודים מתנדבים לשלם בשבילם את מסי המלכות. הם היו גם משוחררים מעבודה של בניית ביצורים, וכוהנים שביניהם היו מקבלים מן הטבחים את הזרוע, הלחיים והקיבה מכל בהמה, כמקובל בארץ-ישראל עוד מימי הקרבנות בבית-המקדש. כן היו האמוראים נהנים מזכות אירוח ללא תשלום ולא היו משלמים דמי אכסניה. היו ביניהם עניים, שהגיעו לעושר לאחר התמנות לראשי ישיבות, והמחבר מסביר כי הגיעו לכך הודות לכשרון-המעשה שלהם בחקלאות ובמסחר, הודות לקשרי חיתון עם משפחות עשירות, ולפעמים גם על-ידי ירושת עזובות. הודות לעשירותם עמדו ברשות עצמם ולא היו תלויים בפרנסי הקהל התקיפים אף לא נשאו פנים בדין.

השינוי במעמד גרם שינויים ותמורות במאכל ובמשתה. בשעה שהמוני העם היו חוסים כים לאכילת בשר ושתיית יין בשבת היו החכמים אוכלים ושותים בימי-החול. אחד מהם, ר' נחמן, הודה שכל עוד אינו שותה רביעית יין אין דעתו צלולה להורות. לעומתו היו גם עניים שלא טעמו טעם יין כל השנה ולאחר שהיו שותים ארבע כוסות בלילה-הסדר היו חשים בראשם עד לשבועות, כר' יהודה בר' אלעאי, או עד לסוכות, כר' יונה. אלא ששני חכמים אלה חיו בארץ-ישראל ולא בבבל...

י. פ.

בעידן האלימות

כמה מן התגובות הנלהבות שעורר ספרו של פרופ' יעקב טלמון לאחר הופעתו צריכות היו

* יעקב טלמון: בעידן האלימות; עם עובד / ספרית אפקים, 1974; 417 עמ'.

טלמון הוא היסטוריון-אמן. שליטתו בחומר מעוררת השתאות. ההיסטוריה שלו היא דראמה גדולה של החברה האנושית. טלמון הוא היסטוריון אוניברסאלי בעל שיטה ברורה ומגובשת. את המגמה היסודית בהיסטוריה המודרנית הוא מוצא בחווית המשיחיות ובתודעת המשיחיות—השאיפה לתיקון-עולם בתוך ההיסטוריה ועל-ידי מהפכנות חילונית, המבקשת לתקן את חברת בני-האדם. שאיפה זו היא הכוח המניע הגדול והחזק ביותר של ההיסטוריה האינטלקטואלית של העולם המערבי, והיא גם היוצרת את השני-יות הטראגית בין "אידיאל" ל"מעשה", בין "חלום" ל"מציאות". טלמון, המשקיף נפעם ומתחלחל על תולדותיהם ושטפם של כוחות אלה, בסופו של חשבון הוא היסטוריון "פראגמטי", החרד מפני ה"משיחיות" והמחפש דרך-ביניים של פשרה. מכאן ודאי נטייתו לפסיכו-אנאליזה היסטורית, הגורסת כי האנושות—יחידים ואומות כאחד—זקוקה לתהליך תיראפי. אך המחשבה שייתכן להשיג הרמוניה פראגמטית באמצעים מדיניים ובעזרת "פסיכולוגיה קבוצתית" כלום אין היא גופה אשליה היסטורית הנובעת מתפיסה של "משיחיות"?

ב. ט.

מהלך ההיסטוריה הגרמנית

ספרו של א. ג'. פ. טיילור, מן הבולטים בחבורת ההיסטוריונים הבריטיים של תקופתנו, נכתב מיד עם סיומה של מלחמת-העולם השנייה. טיילור ביקש להוכיח ל"צבא-הכיבוש" שמלחמת-העולם לא היתה "תאונה" אלא מסקנה הכרחית ממהלך ההיסטוריה הגרמנית מאז הריפורמציה ומלחמת-שלושים-השנה. ההיסטוריה הגרמנית אינה דומה להיסטוריה הבריטית או הצרפתית, ואסור

* א. ג'. פ. טיילור: מהלך ההיסטוריה הגרמנית (תולדות התפתחותה של ההיסטוריה הגרמנית מאז 1815); תרגום: חיים איזק; זמורה, ביתן, מודן הוצאה לאור, 1974; 264 עמ'.

מעשה של שימוש בכוח פיזי הוא "אלימות"? טלמון אינו נותן תשובה על דילמה מהותית ומרכזית זו, ולכן מי שסבר כי ספרו של טלמון "הוא ספר-חובה למדינאינו" והצטער על שלא "שעו לדבריו בתקופה שלאחר מלחמת ששת הימים" ראוי אולי לכל הברכות של חסיד שוטה אך הוא מתעלם מן העיקר.

ההתייחסות בארץ-ישראל היתה מלווה שימוש בכוח מראשיתה, והיא יצאה אל הפועל משום שחסתה בצילו של כוח בריטי. בלעדיו אולי לא היתה באה לעולם אחרי 1917, ומי שמוצא פגם מוסרי בשימוש ב"כוח" שולל למעשה את ההתייחסות מתחילתה. זה ענין מהותי כל-כך שמן הראוי להתעכב עליו. נכון הדבר שהאסכולות החשובות בציונות האמינו—או קיוו—שאפשר יהיה ליצור חברה יהודית בארץ-ישראל בדרכי-שלום, מתוך פשרה עם אוכלוסיה ערבית ושאיפותיה ומתוך אירצון "לשלוט" על הרוב הדמוג-רפי הערבי. אבל "היישוב" המודרני בארץ-ישראל קם, בסופו של חשבון, מכוח הכיבוש הבריטי של ארץ-ישראל ובחסות כידונים בריטיים.

טלמון עצמו אינו מטיל ספק בכורח ההיסטוריה של הכרזת המדינה במאי 1948, הכרזה שלכל הדעות היתה אקט מהפכני מעצב-היסטוריה ושהיה בה משום נטילת השלטון והריבונות על חלקה של ארץ-ישראל. הלגיטימציה שניתנה למעשה זה מראש על-ידי החלטתו של ארגון האומות-המאוחדות אינה מבטלת את העובדה שבכוח צבאי הוקמה המדינה ונשמרו ריבונותה וגבולותיה. יש אמנם מי שסבור שהיה זה אקט פזיז מדי שגרר את מדינת ישראל לעימותי-כוח שאפשר היה בלעדיהם. טלמון דוחה בשתי ידיים גירסה תמימה ונוחה כזאת. אם כך, חוזרת ועולה בכל חומרתה התביעה המופת-נית אל היסטוריון הפולש לתחום ההיסטוריה האקטואלית והפוליטיקה המעשית, תביעה להצגת בחנים ברורים ל"קו התיחום", בלשונו של סימון בפרשנותו לבובר, בין "כוח" לגטימי והכרחי לבין "אלימות" שרירותית ומיותרת.